

تأثیر نگرش‌های زمینه‌گرای فرهنگی در طراحی مجموعه‌های بوم‌گردشگری

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۹/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۰۲

کد مقاله: ۹۲۶۵۶

مینا هژبریان^۱

چکیده

در عصر ما رشد بالای شهرنشینی و شلوغی و ازدحام بیش‌ازحد جمعیت و مشکلات ناشی از کمبود فضاهای گردشگری طبیعی چاره‌ای جز مراجعه به مناطق بکر و دست‌نخورده را برای شهروندان ندارد. در این راستا کشورها برای حل این معضل، ایجاد کسب‌وکارهای کوچک گردشگری را در مناطق سنتی و بافت‌های سنتی روستایی پیشنهاد داده‌اند که اکثر آن‌ها به‌صورت خانوادگی اداره می‌شوند. کشور ایران با توجه به تنوع اقلیمی، محیط مناسبی برای ایجاد این نوع کسب‌وکار دارد و در چند سال اخیر، ایجاد مجموعه بوم‌گردی مسئله مهم محافل گردشگری بوده است که همچنان در قالب کارکردی مؤثر از نظر دست‌اندرکاران این حوزه غافل مانده است. لذا سؤال اصلی تحقیق بدین گونه است که؛ چگونه عوامل زمینه‌ای بستر طبیعی شهر می‌تواند در کیفیت‌بخشی طراحی مجموعه تفریحی - بومگردی مؤثر باشد؟ و در این راستا نتایج تحقیق حاکی از آن است که با ورود گردشگران نیازها و امکانات رفاهی آنان نیز به‌عنوان نیاز با خود حمل می‌شود و در این راستا جنبه‌های خدماتی و سرویس‌دهی آنان نیز گسترش یافته و الگوی اقتصاد شهری و روستایی در پیامد آن شکل می‌گیرد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

واژگان کلیدی: گردشگری، بوم‌گردی، زمینه‌گرایی، طراحی معماری

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، گروه معماری، دانشکده فنی و مهندسی، واحد گرگان، دانشگاه آزاد اسلامی، گرگان، ایران

۱- مقدمه

توریسم و گردشگری میل به استفاده از فضا در اوقات فراغت با انگیزه‌ها و اهداف مختلف است. گردشگری در یک کلیت در برگیرندهٔ جریان‌های سرمایه، انسان، فرهنگ و کنش متقابل میان آن‌ها است که در فضای جغرافیایی آثار مختلفی بر جای می‌نهد (Briedenhann 2009:7). دستاوردهای توریسم و گردشگری شامل ابعاد اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی و... می‌باشد که زوم اصلی این پژوهش بر بعد فرهنگی و کالبدی در جهت ارتقاء کیفیت محیطی می‌باشد. زمینه‌گرایی به عنوان بخش گسست‌ناپذیر از فرایند طراحی، همواره مورد توجه معماران بوده است. این توجه زمانی آشکار می‌شود که شاهد تلاش طراحان در خلق فضاهای همساز با فرهنگ و اقلیم در هر منطقه هستیم. لذا وجه به شاخصه‌های فرهنگی، کالبدی و اقلیمی در کنار مشارکت‌های مردمی در بعد زمینه‌گرایی فرهنگی تابع عوامل زیر است:

- توجه به آداب رسوم و نقش بافت و زمینه تاریخی گنبد در فضاهای کالبدی مجموعه بوم‌گردی گنبد
  - توجه به رسوم محلی و بافندگی و دوزندگی و نقش آن در فضای نمایشگاهی مجموعه بوم‌گردی
  - توجه به جنبه‌های اقلیمی و نوع فرم و حیاط‌های خانه‌ها و دیدگاه‌های مطرح در این زمینه
  - استفاده از نمادها و المان‌های شاخص منطقه‌ای به عنوان متد کارکردی در طراحی
- بیشترین علت تاکید به زمینه‌گرایی، بدلیل عدم یکدستی در بنا بافت شهری و منطقه است. لذا با توجه به موارد مذکور توجه به عوامل ذیل مهم می‌باشند:

توجه به زمینه‌های هویتی و قومی در قالب کارکرد بخش‌های عملکردی مانند نمایشگاه، سالن اجتماعات، آمفی تئاتر روباز و سالن همایش جهت برگزاری مراسم‌های قومی.

توجه به احیاء و زنده‌سازی کهن‌الگوها و فرهنگ‌های در حال انقراض می‌تواند علاوه بر کمک به رونق منطقه در زمینه اقتصادی؛ نگاه تجلی فرهنگی را نیز می‌تواند به ارمغان داشته باشد. لذا در این زمینه توجه به مصالح بومی مورد استفاده مد نظر است.

ایجاد کسب‌وکارهای کوچک گردشگری در قالب فضاهای غرفه‌های خرید محصولات منطقه‌ای، فضای نمایشگاه‌های دست‌سازهای بومی، فضای گردشگری فرهنگی و منطقه‌ای (آمفی تئاتر و سالن‌های اجتماعات) خدماتی و همچنین فضایی با قابلیت کارکرد تفریحی در قالب فضای سبز و پارک یکی از عوامل مهم در طراحی مجموعه‌های تفریحی و بوم‌گردی توجه نکردن به بحث زمینه‌گرایی و شاخصه‌های آن در حوزه مورد مطالعه است. لذا به نقل از تولایی "در زمینه‌گرایی اجزای شکل شهر به تنهایی ارزیابی و مطالعه نمی‌شوند، بلکه در زمینه‌ی وسیع‌تر فرهنگی قرار می‌گیرند. یک اثر معماری با نظام بزرگ‌تر شهری مرتبط است و در سلسله‌مراتبی از مجموعه فرهنگ‌ها قرار دارد. بنابراین زمینه‌گرایی پیوند میان معماری و فرهنگ در زمینه‌ای معین است؛ به عبارت دیگر، زمینه‌جایی است که معماری و شهرسازی را به هم مربوط می‌سازد. گرایش شهرسازان به ساخت و ساز در مجموعه موجود به معنی در هم بافتن نوو کهنه به نحوی است که بتواند یک کل زنده و مطلوب ایجاد کند. پس باید تعهد خاصی نسبت به مسأله ورود معماری جدید در درون زمینه‌ی موجود احساس شود. (تولایی، ۱۳۸۰:۳۵) هدف از این پژوهش بررسی تأثیر زمینه‌گرایی در طراحی مجموعه بومگردی به عنوان کارکرد مهم شهری گردشگر پذیر پذیر به عنوان عوامل زمینه‌است. از این نظر که شرایطی جهت احیاء و حفظ انواع پیشینه‌های فرهنگی این دیار را فراهم آورد زیرا با معماری زمینه‌گرا مجموعه بوم‌گردی قابلیت‌های فرهنگی جذابیت بیشتری در مردم و اجتماعی برای حفظ باورهای گذشته و اشاعه‌ی آن‌ها فراهم خواهد آمد. نتیجه تحقیق حاضر در قالب یک مجموعه بوم‌گردی می‌تواند زمینه‌های احیاء را فراهم آورده و در عین حال چالش‌های زیادی روبرو است. این چالش‌ها می‌تواند کمبود نگرش‌ها در زمینه خدمات و امکانات تفریحی در جلب گردشگران و همچنین نبود فضایی جهت ارائه محصولات و نمایش صنایع بومی می‌باشد؛ و عدم درک صحیح طراحان شهری و معماران از ارزش‌های کالبدی و ابعاد اجتماعی-فرهنگی و اینکه مردم چگونه با مکان تعامل و یا از آن بهره می‌برند، نشأت گرفته از عدم توجه آن‌ها به مفاهیم و معانی برگرفته از زمینه در فرایند طراحی می‌باشد (میرمقتدایی، ۱۳۸۳). لذا رویکرد زمینه‌گرایی شرایطی جهت احیاء و حفظ انواع پیشینه‌های فرهنگی این دیار را فراهم می‌آورد؛ زیرا نگارنده بر این باور است که با معماری زمینه‌گرا جهت طراحی مجموعه بوم‌گردی فرهنگی جذابیت بیشتری در مردم و اجتماع برای حفظ باورهای گذشته و اشاعه‌ی آن‌ها فراهم خواهد آمد.

۲- چارچوب تحقیق

۱-۲- روش تحقیق

مباحث محتوایی این تحقیق توصیفی تحلیلی می‌باشد. راهبرد آن نیز روشی منطقی - استدلالی است. در این رویکرد تلاش می‌شود یک چیز یا مورد کاملاً تعریف شده را بگونه‌ای که توان تشریح یا سودمند سازی تمام نمونه‌های آن چیز یا مورد را داشته باشد، در چهار چوبی سازمان یافته تدوین نمایند.

در خصوص مجموعه های بوم گردی مطالعات کمی صورت گرفته که عمدتاً در خصوص توسعه پایدار آن‌ها بحث شده است. به عنوان مثال: مرادی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی تحت عنوان "طراحی مدل توسعه بوم گردی روستاهای هدف گردشگری استان کرمانشاه اینگونه بیان می کنند که؛ عامل اقتصادی دارای اولویت اول و عوامل اجتماعی و فرهنگی، عوامل مربوط به جاذبه ها و پتانسیل های منطقه، عوامل مشارکتی، عوامل سیاستگذاری، عوامل مدیریتی و عوامل مربوط به زیرساختها، خدمات و تسهیلات بومگردی به ترتیب اولویتهای دوم تا هفتم را دارند. با توجه به یافته های کمی پژوهش مبنی بر بالاتر از حد متوسط بودن میانگین های عوامل مؤثر در توسعه بومگردی و یافته استنباطی پژوهش برپایه تأثیرات مثبت و مستقیم و معنی دار این عوامل در توسعه بومگردی، پیشنهاد می شود به بازسازی و مرمت بناهای مهم تاریخی و باستانی پرداخته شود. ساماندهی، تجهیز و آماده سازی سرداب ها و چشمه های معدنی، ساخت و تکمیل هتل ها و مهمانپذیرها برای رضایت بیشتر گردشگران، ایجاد چشم انداز مشترک از هدفها و مأموریت های برنامه های مدیریت گردشگری، تشکیل کمیته ای از افراد متخصص و صاحب نظر در امر گردشگری به منزله کمیته مشورتی برای توسعه گردشگری، توسعه شبکه های ارتباطی جادهای، فراهم ساختن مکانی آرامبخش و پاکیزه برای استفاده گردشگران، صیانت از آثار باستانی و چشم اندازهای زیبای استان کرمانشاه نیز پیشنهاد می شود.

احسانی (۱۳۹۶) در پژوهشی تحت عنوان "اکوتوریسم راهی برای گردشگری پایدار" اینگونه بیان می کند که؛ بومگردی هر سفر و بازدید زیست محیطی مستولانه از مناطق طبیعی بکر است که به منظور لذت بردن از طبیعت و درک مواهب آن و ویژگی های فرهنگی مرتبط با آن انجام شود؛ به طوریکه باعث ترویج حفاظت از محیط زیست شود، تأثیرات منفی ناچیزی از جانب بازدیدکنندگان بر محیط بر جای گذارد و شرایطی را برای اشتغال و بهره مندی اقتصادی و اجتماعی مردم محلی فراهم کند. قدیری و همکاران (۱۳۸۹) جاذبه های فرهنگی و منابع انسانی همچون مردم شناسی، نوع معیشت روستاییان، موسیقی، رقص و بازیهای محلی، آداب و رسوم و سنن محلی، پوشاک محلی، اماکن تاریخی و باستانی در توسعه بومگردی مؤثر است.

ده بزرگی و اولاد حسین در پژوهشی در سال ۱۳۹۵ تحت عنوان (زمینه گرای و منطقه گرای، ضروریاتی در معماری و شهرسازی) به این موضوع اشاره دارند که؛ امروزه معماران به منظور بهبود تعامل و همزیستی طرح با بستر محیط، در فرآیند طراحی معماری و شهرسازی به مقوله های زمینه گرای و منطقه گرای گرایش قابل توجه ای پیدا نموده اند که علاوه بر جنبه کالبدی در این حیطه به حوزه های دیگری نیز می پردازند. در این راستا، شناخت کلیه عوامل تاثیر گذار محیطی و انسانی برای پایه ریزی کالبد زمینه امروز، ضروری بوده و توجه به این شاخصه ها در طرح های موجود شهری که شامل خصوصیات جغرافیایی، اقلیمی، کالبدی، بصری، اجتماعی، فرهنگی و غیره میباشد، از نتایجی است که باید در جوامع معماری و شهرسازی جهت ایجاد محیطی مطلوب برای زندگی انسان در نظر گرفته شود. طراح باید با در نظرگیری تمامی جوانب و ارتباط طرح با محیط اطراف، بستر نو و کهنه را چنان در هم آمیزد که مفاهیم گذشته به گونه ای نو در آن نمود پیدا کند. این طراحی با توجه به نوع کاربری مستلزم اهمیت در انتخاب رنگ، شکل، مصالح و دیگر عناصر تاثیر گذار نیز میباشد.

رازقی و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله خود با عنوان "بررسی نقش معماری زمینه گرا در طراحی موزه با توجه به قابلیت های محیطی" بیان می کند که معماری زمینه گرا از بطن تاریخ، اقلیم و فرهنگ هر جامعه ای نشات می گیرد، این رویکرد در معماری می تواند در طراحی فضاهای موزهایی نقش بسزایی در تاثیر عناصر و المان های معماری داشته باشد و اثر محیط بر انسان را مستقیم داشته باشد. ضرورت توجه به نیاز انسان با توجه به ذهنیت او در کالدهای موزهایی و نیز قابلیت محیط برای اثر مثبت بر تطبیق عینیت انسان در محیط می تواند ادراک انسان را از محیط بالا برده و نقش دعوت کنندگی داشته باشد، در واقع این کالبد برای به نمایش گذاشتن اثر نیازمند شناخت قابلیت های محیطی و نیازهای انسان در فضا هستند. از سویی دیگر، در نگاه الکساندر، هدف نهایی طراحی رسیدن به فرمی است که درست بودن آن در سازگاری با زمینه برقرار می شود و به عبارتی، کار طراحی را تلاش برای رسیدن به سازگاری میان فرم و زمینه می داند (الکساندر، ۱۳۸۹). شاه تیموری و مظاهریان (۱۳۹۱) نیز زمینه را اینگونه بیان می کنند که؛ یک ساختار جدید با توجه به موقعیت و طراحی اش، می تواند اثر زبان بار یا سودمندی بر محیط پیرامونی خود یا بنای با ارزشی که در مجاورت آن قرار دارد، داشته باشد؛ هدف از یک طراحی در زمینه تاریخی در درجه نخست، باید حفظ کیفیت های خاصی باشد که خصوصیت یک مکان را ایجاد می کند. با توجه به موارد مذکور زمینه را می توان شبکه ای دانست که اجزای آن در ارتباط کامل با یکدیگر به سر می برند و از طریق نظامی مشترک شکل می گیرند.

میکالیپدیس (۲۰۰۷) نیز این زمینه را اینگونه بیان می کند؛ کارکرد و ریخت شناسی گنبد قابوس و ارتباط آن با برج مقابر آن روزگار، از دیگر موضوعات مهم مورد توجه دانشوران بوده است. هر چند «این بنای فوقالعاده بزرگ همواره به عنوان مقبره شناخته شده است».

طاهری و نورتقانی (۱۳۹۸) نیز بحث زمینه را اینگونه بیان می کنند که؛ این بنا در عین سادگی، تنهایی و اقتدار آن در دشت گرگان، به همان اندازه که در کانون توجه ناظران و تحسین جهانی بوده، مورد مذاقه دانشوران نبوده است. آثار و گزارش های تاریخی معدود، سادگی و تنهایی این یگانه بنای بازمانده از شکوه عصر ایرانیمایی، بر ناشناخته و مرموز بودن این تنها بنای کامل روزگار زیاریان در شمال ایران شهر گنبد کاووس تا به امروز افزوده است.

جدول ۱- پیشینه و سوابق نظری تحقیق

نویسنده/سال	تالیف	رویکرد	نتیجه گیری از نگرش تحقیق
طراحی مدل توسعه بوم گردی روستاهای هدف گردشگری استان کرمانشاه	طراحی مدل توسعه بوم گردی روستاهای هدف گردشگری استان کرمانشاه	توسعه بوم گردی	با پیروی از طرح توسعه ساماندهی به بازسازی و مرمت بناهای مهم تاریخی و باستانی پرداخته شود
احسانی، ۱۳۹۶	طراحی طراحی مدل توسعه بوم گردی روستاهای هدف گردشگری استان کرمانشاه	توسعه بوم گردی	استفاده از امکانات و پتانسیل های درون محیط
ده بزرگی و اولاد حسین ۱۳۹۵	زمینه گرای و منطقه گرای، ضروریاتی در معماری و شهرسازی	زمینه گرای و توسعه شهری	ارتباط طرح با محیط اطراف، بستر نو و کهنه-توجه به شاخصه های جغرافیایی، اقلیمی، کالبدی، بصری، اجتماعی، فرهنگی
منصوری و همکاران ۱۳۹۸	بررسی میزان بکارگیری اصول زمینه گرای و پیشنهاد شاخصه های زمینه گرایانه در اسکان موقت زلزله سر پل ذهاب	شاخصه های زمینه گرایانه	استفاده از سازه، فرم متناسب به معماری بومی منطقه و کارکرد های بومی مصالح پایدار منطقه ای
هاشم پور و همکاران، ۱۳۹۷	کاربست رویکرد زمینه گرای در بازآفرینی بافت های تاریخی	بازآفرینی بافت های تاریخی	اهمیت بعد کالبدی و تاریخی در بحث زمینه گرای و توجه به زمینه های تاریخی و استفاده از عناصر و المان های زمینه
رازقی؛ بهنام والا و محمودی نژاد، ۱۳۹۶	بررسی نقش معماری زمینه گرا در طراحی موزه با توجه به قابلیت های محیطی	قابلیت های محیطی	مولفه هایی چون؛ ادراک انسان از محیط، مقیاس انسانی در فضا، خوانایی، استفاده از عناصر تاریخی و فرهنگی در بعد زمینه گرای و موزه مطرح هستند.
شاه تیموری و مظاهریان، ۱۳۹۱	رهنمودهای طراحی برای ساختارهای جدید در زمینه تاریخی	زمینه گرای تاریخی	زمینه را می توان شبکه ای دانست که اجزای آن در ارتباط کامل با یکدیگر به سر می برند
طاهری و نورتقانی، ۱۳۹۸	قابوسنامه معماری ایران؛ بازخوانی مفاهیم و کارکردهای گنبد قابوس	مفاهیم و کارکرد زمینه	از منظری کلان، این بنا علاوه بر ابعاد سیاسی مانند استقلال خواهی و اقتدار، نمادی از حیات ابدی و تداوم و شکوه قابوس، زیاریان و میراث ایرانی ایشان است.
میکابلیدیس (۲۰۰۷)	کاخ بلند قابوس وشمگیر. در ایران در نخستین سده های اسلامی.	ریخت شناسی از بعد زمینه	کارکرد و ریخت شناسی گنبد قابوس و ارتباط آن با برج مقابر آن روزگار

۳- مبانی نظری تحقیق

۳-۱- مفهوم فرهنگ

فرهنگ به مجموعه ی شیوه های زندگی اعضاء یک جامعه اطلاق می شود و چگونگی لباس پوشیدن، رسوم ازدواج و زندگی خانوادگی، الگوهای رفتاری، مراسم مذهبی و سرگرمی های اوقات فراغت، اعضاء آن جامعه را دربر می گیرد. همچنین شامل کالاهایی می شود که تولید می کنند و برای آن ها اهمیت دارد؛ مانند تیر و کمان، خیش، کارخانه و ماشین، کامپیوتر، کتاب و مسکن و... (گیدنز، ۱۳۷۴). سازمان جهانی یونسکو در سال ۱۹۸۱ در کنفرانس جهانی مکزیکو مفهوم جامع زیر را برای فرهنگ پذیرفت: «فرهنگ عبارتست از خصوصیات معنوی، مادی و فکری و عاطفی که به یک گروه اجتماعی و یاب به یک جامعه هویت می بخشد. این فرهنگ هنرها، ادبیات، باورها، شیوه های هم زیستی و حقوق اساسی بشر را در بر می گیرد».

۳-۲- بوم گردشگری

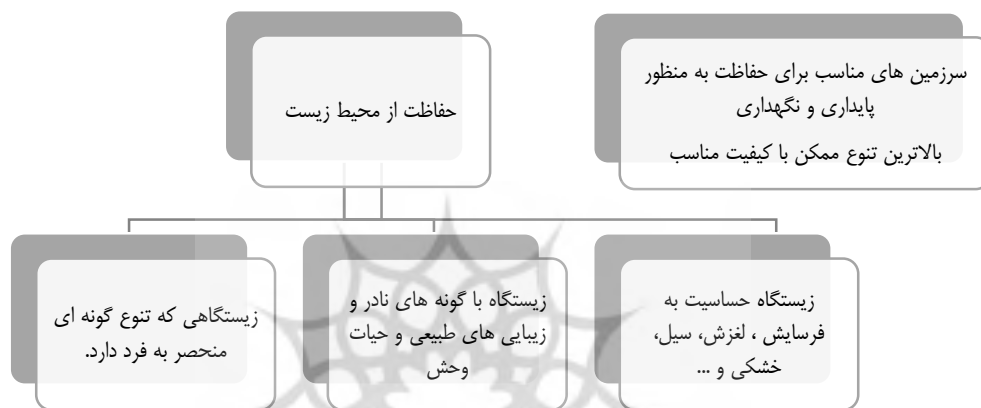
بوم گردشگری یک سفر و بازدید زیست محیطی مسؤولانه از مناطق طبیعی بکر است که به منظور لذت بردن از طبیعت و درک مواهب آن و ویژگی های فرهنگی مرتبط با آن انجام می شود، به طوری که باعث ترویج حفاظت گردد و اثرات منفی بسیار کمی از جانب بازدید کنندگان بر محیط به جای گذارد و شرایطی را برای اشتغال و بهره مندی اقتصادی و اجتماعی مردم محلی (بومی) فراهم کند. (رهنمایی، ۱۳۸۰: ۳۵).

۳-۳- نقش اقتصادی گردشگری

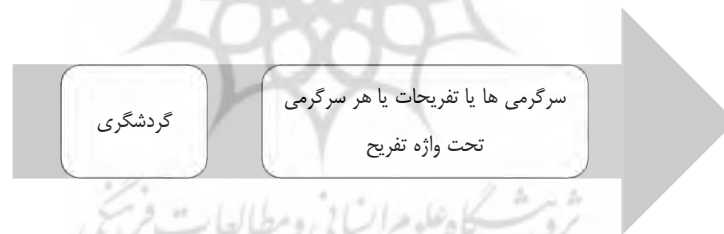
گردشگری فعالیت گسترده ای است که دارای تأثیرات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیط زیستی قابل توجهی است. به لحاظ اقتصادی نقش گردشگری به عنوان منبع جدیدی برای ایجاد اشتغال، کسب درآمد، دریافت‌های مالیاتی بیشتر، جذب ارز و تقویت زیرساخت‌ها در نظر گرفته می‌شود.

۳-۴- مدل بوم ساختی تفرج متمرکز و گسترده

برای تعیین توان اراضی برای کاربری گردشگری، مدل‌های بوم ساختی خاصی تدوین شده است که با استفاده از آن‌ها ارزیابی توان یا قابلیت سرزمین برای توسعه فعالیت‌های گردشگری ممکن می‌گردد. در این گونه مدل‌ها فعالیت‌های گردشگری در ۲ حالت متمرکز و گسترده استفاده می‌شود. (فرج زاده اصل، ۱۳۸۴: ۵۷). آن دسته از تفرج‌ها که نیاز به توسعه دارند مانند شنا، اسکی، دوچرخه رانی را تفرج متمرکز و آن دسته از تفرج‌هایی که نیاز به توسعه ندارند و یا به توسعه اندک نیاز دارند مانند کوهنوردی، شکار، صحراگردی و اسب سواری را تفرج گسترده می‌گویند. (مخدوم، ۱۳۸۵: ۲۰۰). در ادامه مدل‌های متفاوت ارزیابی توان بوم ساختی مورد بررسی قرار گرفته است:

نمودار ۱- مدل‌های بوم ساختی. ماخذ: (مخدوم، ۱۳۷۹: ۱۸۹)

نمودار ۲- مدل‌های بوم ساختی. ماخذ: نگارنده.

۳-۵- تعریف بناهای فرهنگی

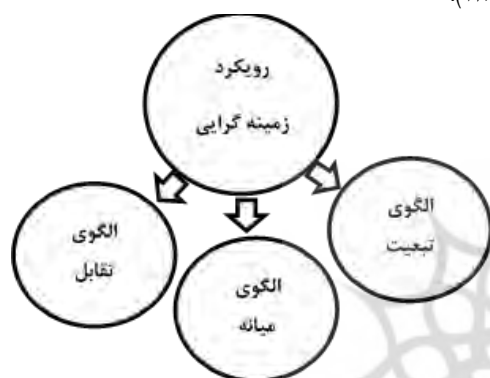
کاربری‌های فرهنگی به ساختمان‌ها، مراکز یا سازمان‌ها و فضاهای شهری اطلاق می‌شوند که در راستای تعامل، انتقال، پیشرفت و سازمان‌دهی امور فرهنگی گام بر میدارند و بخش یا تمام زمینه‌های فعالیت آن‌ها در راستای امور فرهنگی می‌باشد. از این قبیل ساختمان‌ها میتوان به انواع موزه‌ها، فرهنگسراها، نمایشگاه‌های هنری و ادبی، تالارهای موسیقی و تئاتر، کتابخانه‌ها، یادمان‌ها، مراکز گردهمایی، پردیس‌های سینمایی، مراکز اجتماعات و سالن‌های همایش و غیره اشاره کرد.

۳-۶- سنت و هویت

رویکرد مداوم به نواحی و مدرنیسم زاینده نیازهای اجتماعی و اقدامات مقطعی و شتابزده است و حوزه و محدوده ساختار سنتی را با تغییرات عمده روبه‌رو ساخته است. (کیانی، ۱۳۸۵). در طراحی نوین در محوطه‌های تاریخی توجه به سنت‌ها بسیار حائز اهمیت است؛ چرا که به عنوان نیروی محرکه شهر عمل می‌کند. معماران قدیمی، بر اتصال خود با تاریخ، تأکیدی فراوان داشتند و تلاش کردند تا تاریخی تصویری را باز آفرینی نمایند و در عین حال نگاه به گذشته مدرن نیز داشتند. (آدام، ۱۹۹۸)

۷-۳- معماری زمینه گرا

معماری زمینه گرا بر زمین مداری و پیوند محیط با فضا تاکید دارد و با درک پیام بستر خود شکل میگیرد و در واقع پیامی را که بستر معماری به او انتقال داده به عینیت رسانده و طراحی میکند. در نتیجه ساختمان جزء کوچک از طبیعت پیرامون خواهد بود. در این نوع معماری هر بنایی بر اساس زمینه های فرهنگی اجتماعی تاریخی و کالبدی اقلیمی و شرایط خاص آن سایت و ساختمان طراحی و اجرا میگردد. معماری زمینه گرا به ضرورت توجه به محیط پیرامون اثر معماری تاکید دارد و بر این باور است که توازن میان معماری و محیط میتواند هم برای خود اثر و هم برای زمینه عاملی مؤثر و تقویت کننده باشد. زمینه گرایی الگویی است برای خلق محیط مطلوب تر لذا شناخت و آگاهی بیشتر و درکی عمیق تر نسبت به زمینه و محیط برای معماران و طراحان امری ضروری و اجتناب ناپذیر است. معماری زمینه گرا تلاشی است برای نشان دادن توان محیط مطلوب بصری در مقیاسی کلان تر از معماری. پیام معماری زمینه گرا ضرورت توجه به محیط کالبدی پیرامون اثر معماری است. راه های چندی برای طراحی ساختمانی جدید به صورتی همگون و موافق با زمینه معماری اش وجود دارد. از یک سو طراح می تواند عینا عناصر معماری را از ساختمان های اطراف کپی کند و از سوی دیگر از فرم های کاملا جدید برای دگرگون کردن و بهبود بخشیدن ویژگی های بصری ساختمان های موجود بهره جوید. نظریه معماری زمینه گرا مبتنی بر هر یک از این راهکارها و یا راهی میانه رضایت بخش است، مشروط بر اینکه با مهارت انجام گیرد. در هر شرایطی اگر به جای سبک های تقلیدی و یا نوآوری های افراطی، روابط بصری مستحکم و روشنی به وجود آمده باشد، مایه آزردهگی بصری نخواهد بود (برولین، ۱۳۸۶).

نمودار ۳- رویکرد سه گانه در مواجهه با زمینه (قنبری و مصور، ۱۳۹۶: ۳۹-۵۷).

در یک جمع بندی میتوان رویکردهای کلی زمینه گرایی را در ۳ قالب زیر بیان کرد

۱. پیروی از زمینه موجود و تبعیت کامل از آن (الگوی تبعیت)
  ۲. تقابل کامل با زمینه، نادیده گرفتن و نفی زمینه موجود (الگوی تقابل)
  ۳. احترام به زمینه و عدم نفی آن در عین شاخص بودن و بیان سناریوی خود بنا (الگوی میانه)
- معماری زمینه گرا به مقوله سبک های معماری و چگونگی ایجاد هماهنگی میان ساختمان های مجاور، مربوط به دوره و سبک های مختلف می پردازد. هدف معماری زمینه گرا آشنایی با روش هایی است که برای ایجاد ارتباط بصری سازگار و همگون تر میان ساختمان ها، میتوان از آن بهره جست.

در نهایت نتیجه مباحث گواه آنست که همه ساختمان ها لزوما نباید با ساختمان های اطراف سازگاری و همگونی داشته باشند، بلکه مواردی نیز وجود دارد که به جنبه های زیبایی شناختی و یا نمادین از تضادی مناسب و مطلوب برخوردار است. هدف معماری زمینه گرا آن است که طراحان در هر سبکی که کار می کنند چه انقلابی و چه محافظ کارانه بدانند که حاصل کار آن ها به عنوان بخشی از یک زمینه کلی تر مورد سنجش و ارزیابی قرار می گیرد (برولین، ۱۳۸۶). زمینه را می توان به دو مقوله زمینه شهری و زمینه طبیعی تقسیم کرد. برای بناهایی که در بستر طبیعت اند، زمینه شهری معنی خود را از دست می دهد و زمینه طبیعی مطرح می شود. زمینه طبیعی همان روح، حال و هوا و خاصیت محیطی اعم از بافت، رنگ، جنس، توپوگرافی و از این دست است؛ و البته این مقولات با اصول منطقه گرایی هم همپوشانی دارند. به همین دلیل زمینه گرایی طبیعی بلافاصله به دامن منطقه گرایی درمی افتد و با آن همصدا می شود.

۸-۳- انواع زمینه گرایی

الف - زمینه گرایی کالبدی: عناصری چون فرم و شکل - مقیاس - تناسب - جزئیات مصالح - بافت - رنگ ها - هندسه - دسترسی ها - جهت گیری - چشم اندازها و پرسپکتیو - توپوگرافی محل - وضعیت پوشش گیاهی - بافت شهری شامل میزان تراکم بناها - خیابان ها و پیاده روها و نسبت آنها با یکدیگر - جنس مصالح - ترکیب بندی مصالح - ترکیب احجام و فرم ها در کنار یکدیگر - سازماندهی فضاها - همجواری بناها با یکدیگر - پیوند بناهای قدیمی و جدید - خط آسمان - خط زمین و نوع اتصال به زمین و بسیاری از این مسایل را در برمی گیرد. در زمینه گرایی کالبدی طراح نه تنها خود شیء بلکه رابطه ی متقابل آن را با سایر اشیاء موجود در زمینه در نظر دارد؛ زیرا معتقد است که شکل بناها بر شکل های مجاور و نزدیک آن تاثیر می گذارد. زمینه گرایان کالبدی در تکمیل عناصر رویکرد خود، رابطه ی بناها و فضاها را با هم در نظر می گیرند. آنان توده و فضا را در سطح طراحی، قابل تبدیل به یکدیگر می دانند. به این معنی که شکل معماری، فضای شهری را به هم پیوند می دهد و فضاها، هم شکل و هم زمینه برای توده ی شکل هستند. نظم شهری زمانی برقرار می شود که این عناصر و شبکه ها به عنوان اجزای تشکیل دهنده بتوانند روابط متقابل با یکدیگر و با کل برقرار کنند. (تولایی، ۱۳۸۶: ۱۷۳-۱۷۴)

ب- زمینه گرای تاریخی: شواهد تاریخی معماری و شهرسازی گویای این است که در گذشته معماری و شهرسازی در توازن با محیط زیست شکل می گرفته، معماری سنتی با گرایش به سمت پایداری بوم شناختی و اجتماعی با احترام و توجه به منابع طبیعی و حفظ آن برای آیندگان شکل گرفته است. توجه به نیروهای زوال ناپذیری همچون آفتاب و باد و استفاده از آن‌ها برای بهبود بخشیدن به شرایط حرارتی فضای زیستی از دیرباز معمول بوده است. تاریخ گرایان بر این عقیده اند که گذشته، برای شهرسازی کنونی درس هایی عینی دارد. اگر جامعه ای خود را از گذشته جدا کند، تلاش انسان گذشته را بیهوده انگاشته است. انسان، در یک کلمه، طبیعتی ندارد، آنچه دارد تاریخ است. تنها فرق میان تاریخ انسان و تاریخ طبیعی آن است که تاریخ انسان هرگز نمی تواند از ابتدا آغاز شود. چندین هزار سال است که حیوانات روز خود را همانند گذشته آغاز می کنند، اما در مورد انسان، قطع استمرار تاریخی تحقیر حیات گذشته ی اوست. به گفته ی پوپر "ما تحقیقرا انتخاب می کنیم که سابقه ای از تکامل علم در پس آن نهفته است و سعی در ادامه آن داریم. باید از آنچه گذشتگان انجام داده اند بهره گیریم، در غیر این صورت در هنگام مرگ هنوز مانند آدم و حوا رفتار خواهیم کرد. اگر بخواهیم در علم پیشرفت کنیم باید بر روی شانه ی پیشکسوتان بایستیم و سنت خاصی را ادامه دهیم." جوهر جامعه و توسعه ی آن به سنت پیوند خورده است. همان طور که فرضیه برای کشف واقعیت ها در علم به کار می رود، سنت همین نقش را برای جامعه دارد. گرچه سنت قابل نقد و تغییر است، اما نظمی خاص ایجاد می کند و مبنایی است برای عمل (Rowe koetter, 1978) زمینه ی تاریخی شکل شهر به خاطر دنیای از پیش موجود ارزش ها و خاطره ها اهمیت دارد. "خاطره ی بصری" قادر است در طول فضا و زمان پیوند هایی ایجاد کند. زمینه گرایان تاریخی در انسجام شکل شهر موارد زیر را در نظر دارند:

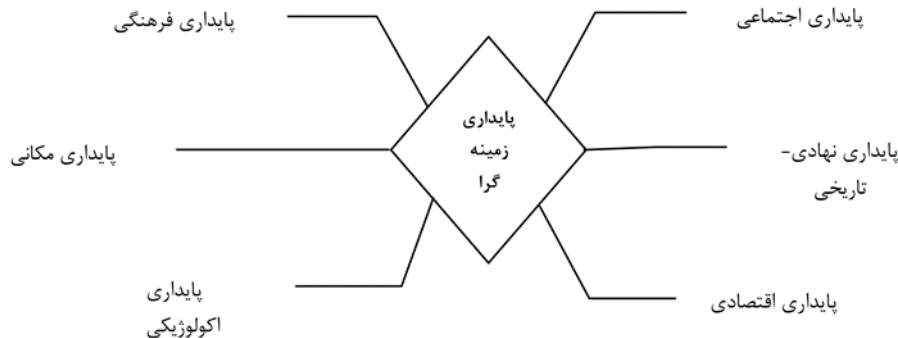
- در نظر گرفتن ویژگی های تاریخی مکان؛
- احترام به سنت؛
- رجوع به سنت زنده برای قابلیت استفاده ی گذشته در حال؛
- اهمیت دادن به زمینه ی تاریخی شکل شهر به دلیل دنیای از پیش موجود ارزش ها و خاطره ها؛
- تاثیر "خاطره ی بصری" در ایجاد اتصالاتی در طول فضا و زمان؛
- استفاده از روش گونه شناسی برای حفظ این خاطره ی بصری؛
- تکرار ترکیب بندی فضایی در شهر و در گستره ی زمان از طریق گونه شناسی؛
- وجود گونه ها به عنوان عناصری فرهنگی و اجزایی کالبدی از شکل شهر در "خاطره ی جمعی". (تولایی، ۱۳۸۶: ۱۷۵)

ج- زمینه گرای فرهنگی: توجه به عناصر فرهنگی، محیطی، سنت ها و ریشه ها، آداب و رسوم و آیین های فرهنگی رایج در هر زمینه و بکار گیری آن‌ها در طراحی معماری و شهرسازی، همراه با توجه به کیفیت مردم پذیری، تعامل، نقش و جایگاه استفاده کنندگان از بنا میتواند به سهولت استفاده از مجموعه کمک کند؛ بنابراین توجه به ارزش های فرهنگی در هر زمینه و بکارگیری آن‌ها منجر به زمینه گرای فرهنگی می شود. زمینه گرایان اجتماعی- فرهنگی معتقدند که فرهنگ مجموعه ی قواعدی را می آفریند که شکل ساخته شده بازتابی از آن است. مردم به کمک فرهنگ یعنی مجموعه ی ارزش ها، باورها، جهان بینی و نظام های نمادین مشترک به محیط خود معنی می دهند و فضای خالی را به مکان تبدیل می کنند (Rapoport, 1977). لذا با عنایت به شناخت انواع زمینه گرای و با توجه به موضوع مورد پژوهش آنچه به عنوان زمینه تحلیلی مورد نظر است زمینه گرای از نوع کالبدی می باشد. زمینه گرای فرهنگی بر سازگاری میان هدف مشارکت کننده و آرایش فضایی مجموعه ی کالبدی تاکید دارد. فضا نوعی فرافکنی ظاهری از فرآیندهای ذهنی و اجتماعی است.

- زمینه گرایان فرهنگی در راه تکمیل آرای خود مراحل زیر را پیموده اند:
- تشبیه اجزای شکل شهر به واژه ها؛
- درک معنی واژه ها بر اساس زمینه یعنی کلمه های پیش و پس از آن؛
- پیوند عناصر از هم متمایز برای رسیدن به یک هدف، غایت یا ایجاد معنی؛
- رجوع به فرهنگ برای دریافت این معنی؛
- حرکت از شکلواره های فردی به سمت شکلواره های جمعی؛
- انسجام واقعیات کالبدی از طریق ذهنیت انتزاعی مشترک؛
- تاکید بر نقش عمل دیدن در پیوند الگوهای ساختاری به طور معنی دار؛
- انسجام اجزا با هدف ایجاد هویت (قابلیت شناسایی و پیش بینی)، ایجاد معنی و در نهایت تداعی معنی؛
- تاکید بر سازگاری میان هدف مشارکت کننده و هدف آرایش های فضایی مجموعه ی کالبدی؛
- فهم معنی مکان به روش مشاهده ی مشارکتی و انجام مصاحبه و تکمیل پرسشنامه ها. (تولایی، ۱۳۸۶: ۱۷۵-۱۷۶)

۳-۹- دیدگاه مدرنیست ها در مورد معماری زمینه گرا

قوانین مکتب معماری مدرن تاریخ را مقوله ای نامربوط دانسته و بر این باور است که عصر ما خاص است پس معماری آن نیز باید خاص باشد. آن ها معتقد بودند به زودی همه مردم جهان خواستار زندگی در خانه های مشابه و شهر های مدرن یکنواخت خواهند بود. پس معماران این دوره نیازی به وفق دادن کارهای خود با معماری گذشته پیرامون خود نمی دیدند (برولین: ۱۳۸۶).

نمودار ۴- ابعاد پایداری معماری زمینه گرا. ماخذ: نگارنده

۳-۱۰- زمینه گرایی و فرهنگ

در زمینه گرایی اجزای شکل شهر به تنهایی ارزیابی و مطالعه نمی شوند، بلکه در زمینه ی وسیع تر فرهنگی قرار می گیرند. یک اثر معماری با نظام بزرگ تر شهری مرتبط است و در سلسله مراتبی از مجموعه فرهنگ ها قرار دارد. بنابر این زمینه گرایی پیوند میان معماری و فرهنگ در زمینه ای معین است؛ به عبارت دیگر، زمینه جایی است که معماری و شهرسازی را به هم مربوط می سازد. گرایش شهرسازان به ساخت و ساز در مجموعه موجود به معنی در هم بافتن نوو کهنه به نحوی است که بتواند یک کل زنده و مطلوب ایجاد کند. پس باید تعهد خاصی نسبت به مساله ورود معماری جدید در درون زمینه ی موجود احساس شود (تولایی، ۱۳۸۰: ۳۵). زمینه خود نیز می تواند منشاء الهام برای طراحی باشد. به این منظور چند پیشنهاد ارائه می گردد:

به طور کامل از نقشمایه های موجود تقلید شود.

اشکال اصلی مشابه هم را در نظر گیرند و آرایش آن ها را تجدید کنند.

اشکال جدیدی بسازند که مشابه تاثیر بصری بنای قدیمی باشند.

عواملی که می توانند وحدت بخش زمینه کالبدی باشند عبارتند از: خط افق آسمان، فاصله بین ساختمانها، تناسب پنجره ها، برجستگی ها و فرورفتگی های نما، درها و سایر عناصر، فرم و شکل کلی بنا، محل و نحوه حل مدخل ورودی بنا، جنس مصالح، پرداخت و بافت نما، الگوی سایه حاصل از حجم و عناصر تزئینی، مقیاس بنا، سبک معماری، محوطه سازی (Brolin, 1980: 148-15).

جدول ۲- شاخصه های زمینه گرایی و فرهنگ. ماخذ: برداشت نگارنده

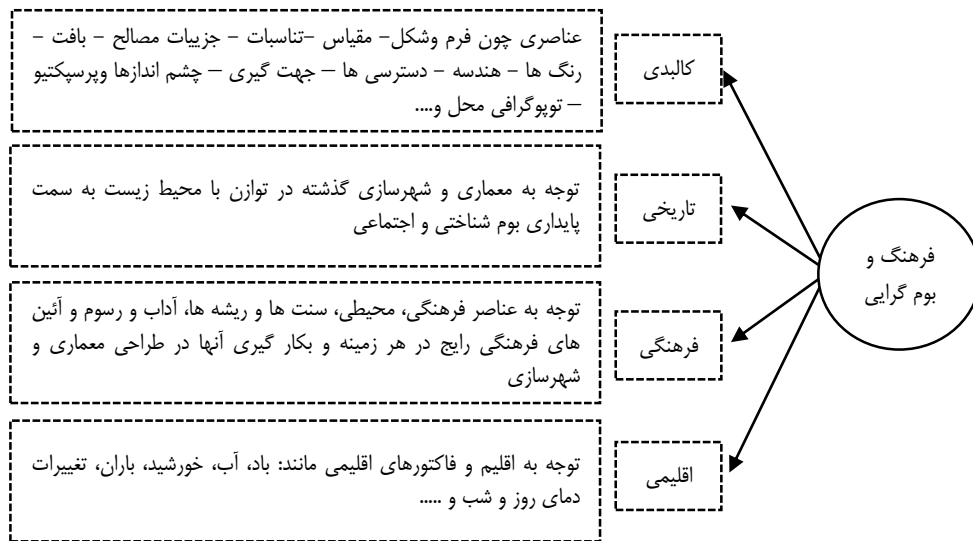
شاخصه های زمینه گرایی و فرهنگ
توجه به لایه های افقی و عمودی به صورت مجزا
استفاده از لایه های تاریخی در نقش هویتی زمینه
توجه به موضوعیت متن در کارکرد و فرم
کشیدگی اثر در زمینه و حرکت و توالی
ارزش نشانه های زمینه در نقش کارکردی-اجتماعی-فرهنگی
توجه به لایه های مختلف معنایی در همکنش کارکردی و فرهنگی- همکنش فرم ها در کنار هم-توجه به نشانه های درون متنی و برون متنی

۳-۱۱- رابطه طرح معماری با بستر طرح و زمینه

طراحی معمارانه کوششی برای ابداع راه حل ها قبل از اجرای آن هاست. اغلب طراحی، فرایندی تحلیلی است؛ در حالی که به تجزیه و تحلیل، ارزیابی و گزینش نیز نیاز دارد. بستر، طرح مواد اولیه طراحی را برای تجزیه و تحلیل و ارزیابی به معمار می دهد. ماریو بوتتا ارتباط بین ساختمان با پیرامون خود را این گونه شرح می دهد: «هر اثر معماری دارای محیط ویژه مربوط به خود است، به بیانی ساده تر پیرامون این محیط ویژه را می توان بستر ساختمان نامید. ارتباط بین معماری و بستر آن ارتباطی نقش گرفته از یک تأثیرپذیری متقابل است. می توان گفت که این بستر و معماری آن در تماس دو جانبه و همیشگی هستند و همواره با هم در

ارتباطند» (گروتز، ۱۳۸۳: ۱۳). این رابطه متقابل را در معماری اسلامی می توان به وضوح دید، در حالی که معماری معاصر اغلب در چالش با بستر خود است.

نمودار ۵- نمودار فرهنگ و بوم گرایی و اجزاء آن - (منبع: نگارنده)

۴- بررسی نمونه های موردی

در این بخش به نمونه های موردی و تحلیل در رابطه با مسئله بوم گردی و گردشگری بر مبنای بوم زیست و الگوهای زمینه گرا اشاره می گردد.

۴-۱- معماری مجموعه فرهنگی گردشگری رونگ، جزیره هرمز

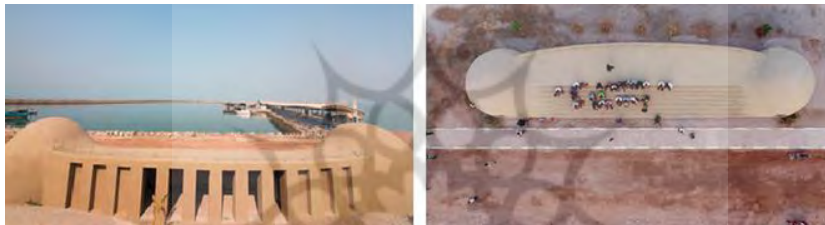
معمار: گروه معماری زاو- موقعیت: ایران، هرمز- معمار مسوؤل: محمدرضا قدوسی، گلناز بهرامی، فاطمه رضایی
مساحت: ۳۰۰ متر مربع- سال: ۲۰۱۷

این مجموعه با مساحت ۳۰۰ متر مربع در جزیره هرمز توسط تیم طراحی زاو طراحی و اجرا شده است. جزیره هرمز از لحاظ اقتصادی بسیار موقعیت ویژه ای دارد اما در مسائل زیست محیطی به آن توجه کافی نشده است. خاک قرمز این جزیره موضوعی تنش زا است و هنوز هم از طرف اهالی جزیره این مسئله به عنوان غارت منابع طبیعی یاد می شود. کارفرمای این پروژه در سال ۲۰۱۴ به جزیره هرمز آمده است اما بخشی از ساخت و سازش سوزانده شد، به همین خاطر وی تصمیم گرفت حضور بیشتری در این جزیره داشته باشد. با توجه به محدودیت منابع، فرآیندی مشترک آغاز شد و پس از برگزاری کارگاه های آموزشی، "حضور در هرمز" با مجموعه ای از استراتژی ها طرح ریزی و اجرا شد. اولین سری از این مجموعه که بر اساس محیط زیست، خودکفایی و ویژگی های پیاده سازی ساده بود، زیر ساخت های گردشگری هرمز را مورد هدف قرار داد. مرکز ارتباطی، مرکز اطلاعات توریستی، ایستگاه اطلاع رسانی، مجموعه ایستگاه های اجاره دوچرخه، کافه و رستوران، مرکز مدیریت بازیافت زباله، مراکز تفریحی و گردشگری و چندین فضای عمومی شهری ساخته شد. در وهله اول یک مرکز ارتباطات به طور وقت برای به دست آوردن مشارکت هرمزگان ساخته شد. سپس مجموعه ای از مطالعات روی مورفولوژی و عناصر هرمز انجام شد. بعد از بررسی مطالعه موردی محلی وجهانی، تیم طراحی به این نتیجه رسیدند که سیستم خمپاره ای و به خصوص سیستم SUPERADOBE نادر خلیلی اگر با راه کار های معاصر بیشتر می تواند در هرمز مورد استفاده قرار گیرد. پس از آن یک مرکز فرهنگی شامل: اطلاعات توریست، کافه و مرکز مدیریت ایونت ها طرح یزی شد تا ساخته شود.

شکل ۱- مشارکت و حضور مردم، مجموعه بوم گردشگری رانگ، جزیره هرمز (منبع: <http://archline.ir>).

رانگ فضایی شهری است که مردم می توانند در آنجا پیاده روی کنند. مجموعه با فضای جزیره هرمز هماهنگی دارد و در عین حال نمادین است. در ساخت آن شن و ماسه تصفیه شده با ساختاری فولادی با پوشش سیمان ترکیب شده است.

شکل ۲- نما از بالای مجموعه بوم گردشگری رانگ، جزیره هرمز (منبع: <http://archline.ir>).

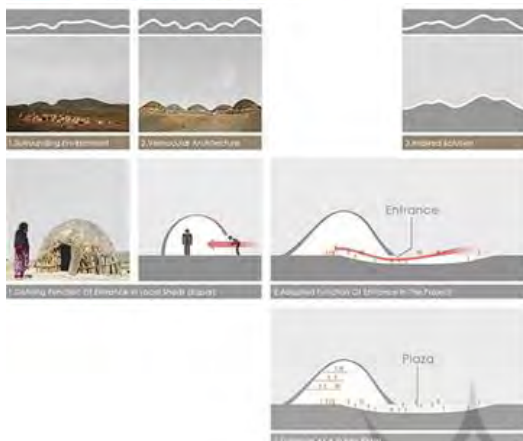
این مجموعه واقعیت مردم را می پذیرد و آن‌ها را به مشارکت دعوت می کند. ای مجتمع پایدار و قابل بازیافت است، سریع ساخته می‌شود و به سهولت و به همین ساگی می توان بارها و بارها آن را تکرار کرد.

جدول ۳- نتایج حاصل از بررسی مجموعه گردشگری فرهنگی هرمز. (ماخذ: نگارنده).

مشخصات پروژه	سازمان میراث فرهنگی- مجموعه گردشگری فرهنگی هرمز	
پتانسیل	توجه به زمینه و معماری با فرم سقف های گنبدی جزیره- توجه به متد اقلیمی منطقه -ایجاد مجموعه ای منطبق بر نگرش های بومی و فراهم کردن فضایی مناسب و شایسته برای مخاطبان	
نقاط ضعف	استفاده از متریکال یکدست و حجم بنا در مقیاس کلی	
نقاط قوت	بهره وری کامل از زمینه و بستر و خطوط آن- پیروی از بعد بافت هماهنگ معماری بومی	
تطابق با چهارچوب نظری	ابعاد فیزیکی	توجه به فیزیک و ساختار منطقه و فرم رنگ بدنه با متریکال و مصالح بومی -کالبد سستی منطقه و بستر متد طراحی مفهومی
	ابعاد روانشناختی	توجه به منظر ارگانیک در کاهش فشار روانی، بهره گیری از طبیعت در سلامت عمومی، افزایش شادابی، کاهش استرس، ایجاد تعادل روانی و فیزیکی، سلامت روان
	ابعاد اجتماعی	ایجاد محیط هایی پیاده محور و تجمعی هم پیوند با معماری و اقتصاد منطقه با مصالح بوم آورد
	ابعاد اقتصادی	توجه به جنبه های بوم گردشگری در بعد فرهنگی و پیش بینی آینده
تاثیر بر طرح با توجه به رویکرد تحقیق	ابعاد فعالیتی	توجه به حرکت انسانی و قالب محیطی پویا جهت تعاملات مردم هماهنگ چشم اندازها
		پیروی از معماری بومی در انعکاس فضای فرهنگی- توجه به الگوی فرم های گنبدی و مصالح عمومی و در دسترس در حجم کلی و ایجاد حس آرامش در بدنه ها با خطوط منحنی-توجه به بازی نور و سایه در روزن های نوری و ترکیبی با بنا

۲-۴- طراحی مجموعه فرهنگی چابهار توسط استودیو طراحی حاجی زاده

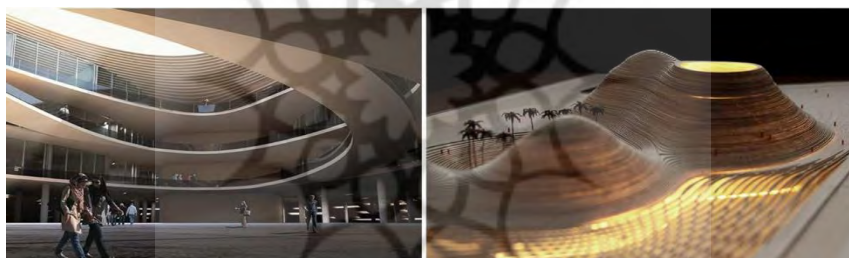
طراحی مجموعه فرهنگی چابهار جدید ترین پروژه مفهومی از استودیو طراحی حاجی زاده بوده که با رویکردهای اقلیمی، فرهنگی و بصری منطقه ارائه شده است. چابهار ایران مهم ترین منطقه سواحل دریای عمان در جنوب شرقی ایران به شمار می رود که دارای پتانسیل بالایی از فضای گردشگری و تجاری می باشد.

شکل ۳- کانسپت معرف زمینه (منبع: <https://www.arel.ir>)

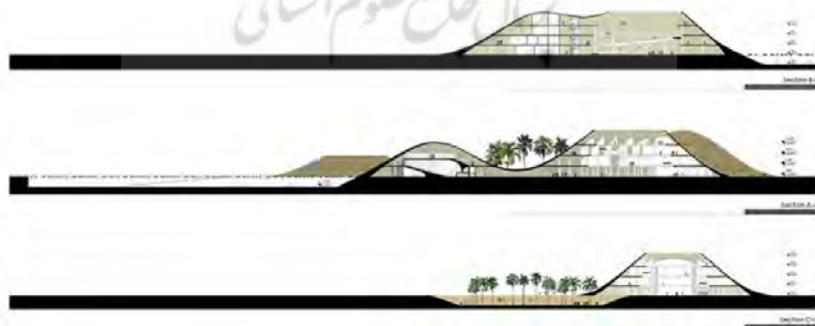
استودیو طراحی حاجی زاده و همکاران طرح یک مجتمع فرهنگی با متراژ ۱۶,۵۰۰ متر مربع را برای منطقه آزاد چابهار ارائه نموده اند که در ۷ کیلومتری شهر واقع شده است. طراحی نمای ساختمان در تعامل هر چه بیشتر با محیط بیرونی و رویکرد زمینه گرای منطقه توسعه یافته است.

یکی از عوامل مهم در طراحی، همگون کردن طرح با بستر طبیعی پروژه بود و سعی شده تا پروژه صرفاً یک کالبد در سایت نباشد، بلکه جزئی لاینفکی از زمین پروژه و خود سایت محسوب شود. با توجه به ایده اصلی پروژه و همچنین جایگذاری عملکردهای مختلف در پروژه، بخش‌های متناسب مجموعه درون احجام تخم مرغی شکل که برداشتی از کپره‌های سکونت‌ی ساکنین بومی منطقه می باشد. کپر گونه بومی و اصیل سکونتگاه‌های چابهار می باشد که به واسطه جذابیت های اقلیمی و بصری زیبایی شناسانه خود قرابت عجیبی با جغرافیای منطقه دارد و کانسپت مناسبی برای طراحی پروژه فوق بوده است.

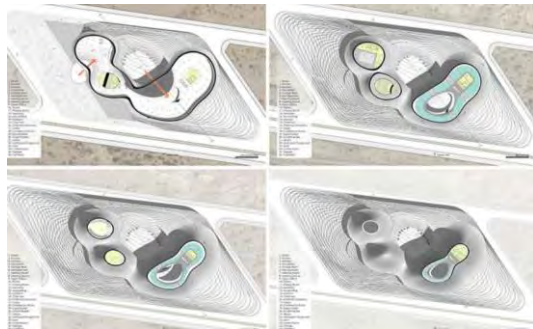

شکل ۴- طراحی مجموعه فرهنگی چابهار (منبع: <https://www.arel.ir>)

این پروژه به دلیل طراحی زمینه گرایی که در آن اتخاذ شده، دارای نفسی درونگرا می باشد. همانطور که در کپره‌های موجود در اقلیم منطقه مشاهده می شود، نبود ارتباط بصری مستقیم فضای بیرون با داخل از ویژگی های بارز معماری این گونه بناها به شمار می رود.

شکل ۵- نما و مقطع کلیات طراحی مجموعه فرهنگی چابهار (منبع: <https://www.arel.ir>)

شکل ۶- تبعیت از توپوگرافی در کانسپت طراحی
(منبع: <https://www.arel.ir>)

از طرفی فضاهای مختلف پروژه توسط عرصه ای همچون حیاط مرکزی سازماندهی شده اند، به نحوی که روزنه ها و بازشوها به این عرصه باز می شوند. طراحی فضاهای فرهنگی به واسطه تمرکز بر طراحی داخلی، ایجاد حس یک طمانینه برای خلق آرامش در کاربران ساختمان از اهمیت به سزایی برخوردار بود. از طرفی پوسته خارجی پروژه که خود سازه پروژه است، نقشی عملکردی مهمی در فضای خارج پروژه و محیط اطراف ایفا می کند. پوسته خارجی در ایجاد سایه و ارائه دیدگاهی برای کاربران نقش دارد که بتوانند منظره سواحل دریای مکران را مشاهده کنند.

جدول ۴- نتایج حاصل از بررسی مجموعه فرهنگی چابهار. (ماخذ: نگارنده).

نام و مشخصات پروژه	سازمان میراث فرهنگی - مجموعه فرهنگی چابهار	
پتانسیل	توجه به زمینه و توپوگرافی چینه های بیابان - توجه به متد اقلیمی منطقه - ایجاد مجموعه ای منطبق بر نگرش های بومی و فراهم کردن فضایی مناسب و شایسته برای مخاطبان	
نقاط ضعف	استفاده از فرم تکرارشونده و ریتمیک	
نقاط قوت	بهره وری کامل از زمینه و بستر و خطوط آن - پیروی از بعد یافت هماهنگ معماری بومی	
تطابق با چهارچوب نظری	ابعاد فیزیکی	توجه به فیزیک و ساختار منطقه و چینه ها در تشکیل طرح - ایجاد محیطی آرامبخش در فضای آرام و خالی از صداهای مزاحم و آلودگی های بصری، استفاده از طبیعت به عنوان متد کارکردی و عنصر اصلی هندسه طرح
	ابعاد روانشناختی	توجه به منظر ارگانیک در کاهش فشار روانی، بهره گیری از طبیعت در سلامت عمومی، افزایش شادابی، کاهش استرس، ایجاد تعادل روانی و فیزیکی، سلامت روان
	ابعاد اجتماعی	ایجاد محیط هایی تجمعی در قالب کلون های گرد هم آمده برای تجمیع بهتر مخاطبان - درونگرایی
	ابعاد اقتصادی	توجه به جنبه های بوم گردشگری در بعد فرهنگی و پیش بینی آینده
	ابعاد فعالیتی	توجه به حرکت و سیر کلاسیون انسانی در مجموعه و تنوع بعد چشم اندازها
تاثیر بر طرح با توجه به رویکرد تحقیق	پیروی از معماری بومی در انعکاس فضای فرهنگی - توجه به الگوی چینه ها در حجم کلی و ایجاد حس آرامش در بدنه ها با خطوط منحنی - توجه به محیط ارگانیک در طراحی مجموعه و هماهنگ کردن آن با محیط اطراف - مکانیابی مناسب فضای فرهنگی گردشگری	

۵- نتیجه گیری

توجه به زمینه فرهنگی در طراحی مجموعه توریستی دیدگاهی است که به ویژگی های خاص یک مکان و به کارگیری آن ها در طراحی معاصر، توجه دارد. هر بنایی که ساخته می شود خود به عنوان بخشی از زمینه مطرح می گردد و به عنوان بخشی از زمینه برای بنای بعد از خود زمینه سازی می کند. معماری زمینه گرا هرگز به دنبال تقلید فرمی از کالبد خود نمی باشد، اما ممکن است از عناصری برای ترکیب هر چه بهتر با بافت موجود و یا خاصیت نمادین آن در معماری استفاده کند. معماری زمینه گرا که بطن توجه اش معماری گذشته می باشد و به نوعی معماری گذشته را عضو جدانشدنی معماری امروز می داند از مهمترین فاکتورهای طراحی امروز می باشد.

با توجه به موارد بیان شده در این تحقیق در مورد مبانی نظری و برداشت کلی از تاثیر زمینه گرایی در طراحی مجموعه های بوم گردی این موارد استنباط شده است که:

- تقویت ابعاد فرهنگی و نمادهای بومی منطقه از نظر ساختار و شکل ظاهری در کالبد معماری بنا به عنوان عنصر نمایشی منجر به تقویت زمینه می شود.
- توجه به عملکرد بناهای سنتی در بنای گردشگری می تواند زمینه های تاریخی گذشته را بهتر پدیدار سازد.
- توجه به زمینه و بستر به عنوان متد طراحی می تواند تلفیق فرهنگ را در حوزه های عملکردی و نمایشی بهتر عنوان کند و سیر کلاسیون منظمی در بنا ایجاد کند.

۱. احسانی، افسانه (۱۳۹۶)، اکوتوریسم راهی برای گردشگری پایدار، چاپ چهارم، تهران. انتشارات مهکامه، ص ۲۲-۲۴.
۲. الکساندر، کریستوفور (۱۳۸۹)، معماری وراز جاودانگی. مهردادبیرهنندی، تهران انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
۳. برولین، برنت سی (۱۳۸۳)، معماری زمینه‌گرا (سازگاری ساختمان های جدید با قدیم)، ترجمه راضیه رضازاده. اصفهان: نشر خاک.
۴. تولایی، سیمین (۱۳۸۵)، بوم گردی با تأکید بر جاذبه های گردشگری استان گلستان، فصلنامه پژوهش های جغرافیایی، دوره ۳۸، شماره ۵۸، تهران، ۱۱۳.
۵. دهخدا، علی اکبر (۱۳۵۱)، شماره مسلسل: ۱۸۸، شماره حرف: د، دانشگاه تهران، چاپ سیروس، ۰۷۲.
۶. راپاپورت، آموس، (۱۳۸۸)، منشأ فرهنگی مجتمعهای زیستی، ترجمه: راضیه رضازاده، ضمیمه به کتاب تاریخ شکل شهر (مورس) جهاد دانشگاهی دانشگاه علم و صنعت ایران، چاپ اول.
۷. رازقی، محمد؛ علی بهنام والا و هادی محمودی نژاد (۱۳۹۶)، بررسی نقش معماری زمینه‌گرا در طراحی موزه با توجه به قابلیت های محیطی، کنفرانس بین المللی عمران، معماری و شهرسازی ایران معاصر، تهران، دانشگاه اسوه - تهران - دانشگاه شهید بهشتی.
۸. شاه تیموری، یلدا، مظاهریان، حامد (۱۳۹۱)، رهنمودهای طراحی برای ساختارهای جدید در زمینه تاریخی، هنرهای زیبا، شماره ۱۷، ۴۰-۲۹.
۹. قدیری، مجتبی، استعلاجی، علیرضا و پاژکی، معصومه (۱۳۸۹)، گردشگری پایدار روستایی و عشایری. تهران: انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول.
۱۰. محسن ده بزرگی؛ آناهیتا اولادحسین (۱۳۹۵)، زمینه‌گرایی و منطقه‌گرایی، ضروریاتی در معماری و شهرسازی، پنجمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در عمران، معماری و شهر سازی.
۱۱. قنبری، ناصر و یگانه منصور (۱۳۹۶)، اصول طراحی بناهای فرهنگی با رویکرد زمینه‌گرایی در معماری معاصر ایران، مطالعات جغرافیا، عمران و مدیریت شهری، بهار ۱۳۹۶، دوره سوم - شماره ۱۱، صص ۳۹ تا ۵۷.
۱۲. گروتز، یورک گورت (۱۳۸۳)، زیبایی شناسی در معمار، ی. ترجمه: جهانشاه پاکزاد و عبدالرضا، همایون. چاپ دوم. تهران. انتشارات دانشگاه بهشتی.
۱۳. مرادی، حشمت؛ پورسعید، علیرضا؛ واحدی مرجان؛ آرایش، محمد باقر (۱۳۹۹)، طراحی مدل توسعه بوم گردی روستاهای هدف گردشگری استان کرمانشاه، فصلنامه گردشگری و توسعه، دوره ۹، شماره ۲۲.
۱۴. میکائیلیدیس، مالنی (۱۳۹۴)، کاخ بلند قابوس و شمگیر. در ایران در نخستین سده های اسلامی. ویراستاران: ادموند هرتسیگ و سارا استوارت؛ ترجمه کاظم فیروزمند، ۱۴۸۱۷۰. تهران: مرکز.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

